

Eugen Simion – despre exilul creator. Martori și mărturisiri. Convorbiri cu Virgil Tănase

Eugen Simion- on Exile and its Creative Function. Actors and their Confessing Discourse. Dialogues with Virgil Tănase

Conf. univ.dr. Iuliana BARNA

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract : *By covertly witnessing the dialogue between Virgil Tănase and Eugen Simion focused on ‘oniric’ literature, trauma and alienation, the reader finds out aspects of the outcast’s life, who resists through writing in a world where the confessional mechanisms relate to the metaphor covering the existential rebellion.*

Keywords: *writer, literature, trauma, exile, Virgil Tănase, dialogue*

„Nu cred că intelectualii răscolesc lumea și fac istorie“ [1]

Despre exilul creator. Între memorie și istorie cu martori și mărturisiri

Alături de camaradul său, scriitorul oniric Virgil Tănase, Eugen Simion inițiază o călătorie confesională, un drum aparent fără destinație, supus rânduiri: mai întâi unei analize care nu se pliază pe conformism etic și estetic, despre soarta literaturii în lumea contemporană, în general și, în particular; iar mai apoi, apare discursul terapeutic despre frământările existențiale, și, mai ales, despre condiția omului în istorie care, exilat sau autoexilat, trăiește în imposibilitatea de a se naște a doua oară, dovadă fiind veșnica zbatere în placenta existenței sale originare”. [2]

Literatura exilului, și în special literatura lui Virgil Tănase, cu proiecțiile ei onirice, unele apocaliptice și coșmărești, altele introspectice, este o literatură cathartică și vindecătoare pentru scriitor, un univers compensatoriu construit secvențial, metamorfozat cu stil și meticulozitate, un loc în care **El**, creatorul de ficțiune și de personaje memorabile, *simte o nevoie absolută de a încheia neantul într-o figură aleatorie, fiind, de altfel, o ipoteză de viață fără consistență, dar de-o realitate indiscutabilă*, pentru că prin aceasta, poate fi constituit temeiul trecerii fiecăruia dintre noi [3] prin această lume.

În mintea mea cea nechibzuită, problema se pune altfel: nu vreau să descopăr nimic pentru că mi se pare că ceea ce ar fi de descoperit oricum nu încapă în vorbe și nici, mai grav, în figurile pe care le poate mânui mintea noastră. Ceea ce duce, de fapt, la ideea că nici nu am nimic de spus sau, mai precis, nu fac decât să stârnesc cu literatura mea forța de creație a cititorului, energia artistică a acestuia, nu fac decât să trezesc la viață acel Mozart care doarme în fiecare din noi (ca să preiau imaginea lui Antoine de Saint-Exupéry); nu fac decât să însuflețesc talentul înăscut al fiecărui individ (cultivat sau nu) pe care viața îl înăbușă; ambiția mea este de a pune în stare de erupție capacitatea imaginativă a celui care mă citește și fără a cărui participare cuvintele mele rămân piatră seacă. Or, această excitație a celui alt poate să-l facă pe acesta să descopere în sine zona fără consistență logică unde se află semințele lumii, nevoit și el, ca și mine, să-și clădească temeiuri de viață trainice și drepte pe-o șuchie de ceață, pe-o temelie de

apă, pe-un strat de fum. [4]

Transfigurările succesive, dintr-o ipostază în alta, introspecția nemijlocită, readucerea la suprafață a unor fâșii nebănuite ale afectivității, autenticitatea trăirii individului prin intermediul memoriei involuntare, nararea istoriei personale, reconstrucția identitară recuperată post-traumatic prin scris, toate acestea se constituie într-o estetică durabilă. Scriitorul se află într-o *dublă ipostază*:

cea a individului „aruncat” în marea Istorie pe care o proiectează autoreflexiv într-un scenariu inițiativ al căutării Centrului (rescriindu-și „istoria personală” în ficțiunea memorialistică) și cea a est-europeanului care își validează „memoria scriiturii” ca discurs diferențiator eurocentric care marchează identitar „oferta” spațiului cultural post-totalitar, validându-i acestuia mărcile de specificitate definite de către Hubert Hannoun – „une composante rituelle” proiectând „certaintypes de comportements agis d’origine sociale et spontanés chez les individus qu’elle concerne” și „une composante mythique” decodabilă prin anumite „modes des penser d’origine sociale et spontanés chez les individus qu’elle concerne.
[5]

Literatura onirică și literatura în general, pare a fi o formă de autoconstituire a identității, o „tehnică compensatorie” prin intermediul căreia „autorul se dizolvă în norul gros de ficțiuni care acoperă lumea”.
[6]

Deși există o distanțare între autor și naratorii săi, „în ciuda tuturor precauțiilor stilistice de ocultare a persoanei”, totuși, supunând temele auctoriale și ipostazele naratoriale unei radiografii amănunțite și analizând condiția de exilat a scriitorului, ne permitem să afirmăm că există o relație de consubstanțialitate între creator și creația sa, redată în proză prin imaginea unui *eu* „pulverizat în fărâme de oglindă, cu felurite chipuri, dar care în mod bizar, apare deodată și uimitor de încheat”. [7] Această distanță, anevoios de parcurs, se instalează mereu, întâi în infrastructura formală a textului, apoi se regăsește aidoma în structura tematică, în simbolistica obsesională, în destinul personajelor rătăcitoare, în traumă.

Apocalipsa unui adolescent de familie înșiruia cele câteva evenimente esențiale dintr-o viață de om, luând pildă după felul în care se construiește, de la o literă la alta, înțelesul unui cuvânt: „z” și „i” fac „zi”, dar dacă le adăugăm un „d” „z” și „i” nu mai spun același lucru. Tot astfel, adăugându-se celui dinainte, fiecare nou eveniment dă vieții personajului (și deopotrivă narațiunii) un sens nou, care se modifică iarăși atunci când un nou episod de viață le întregește pe cele precedente, luminându-le diferit. (...) **Au înflorit iar vișinii și merii** încearcă același joc, muzica alcătuindu-se însă, de data aceasta, din bucăți smulse din istoria adevărată a spațiului românesc și european, din zgomotul bolovanilor pe care epoca îi prăvale peste oameni, din sfârșitul unor hălci de real care sunt așa cum sunt și pe care nu le putem modifica după voie. (...) romanul „epopeic”, **Zoia**, unde, preocupat de marile crispări ale secolului al XX-lea, am încercat să fac ceea ce numai literatura poate face, adică să compar câteva destine posibile ale unui același personaj care, la răscrucile vieții sale, ar fi putut alege un drum diferit... [8]

Dincolo de numeroasele fire fabulare care alcătuiesc o inexorabilă țesătură narativă, obliterată pe alocuri, extrem de complicată, labirintică, scriitorul rememorează drama existențială a omului în desfășurarea ei cotidiană, frământările individului obișnuit, neeroic, confruntat cu cenușul și banalitatea vieții și obligat la înstrăinare în propria sa lume. De altfel, în convorbirea cu Eugen Simion, Tănase lămurește asupra poziției Omului în naiva existență ficțională, în care sunt estetic camuflate evenimentele reale ale Istoriei: *Lumea (existentul, dacă preferi) este inconsistentă, ea este, adică, lipsită de rigiditatea logică de care am avea nevoie ca să putem face literatură „realistă” cu conștiința împăcată. Ceea ce este ferm și temeinic în literatură (chiar și într-a mea, și chiar poate mai dens decât la alții) este OMUL. (...)*

Deci n-am a face altă promisiune decât de-a mă ține în continuare vajnic pe drumul unei literaturi care nu are altă substanță decât cum trăiesc oamenii, cu toate ale lor. [9]

Drama personajului din **Romanul** lui Virgil Tănase dublează drama unei umanități întregi, a autorului însuși, exilat într-o lume fără ieșire, într-un coșmar ce refuză să se risipească, unde eul auctorial, își strigă neputința: « Mon Dieu, mais disais-je, si vraiment il a fallu que je vienne au monde, pourquoi ne m'avez-vous pas accordé le privilège d'être autre chose qu'un homme? et si je ne méritais pas d'être un arbre ou une luciole, pourquoi ne m'avoir pas donné, au moins, la vie d'un animal, d'un de ces loups qui n'ont pour drapeau que leur sang répandu sur la neige? Pourquoi a-t-il fallu que je naisse parmi les plus méprisables créatures de la terre ? » [10]

Spre deosebire de tehnica retrospectivă a lui Proust sau de cea a lui Joyce, (deși pe ambii îi simte aproape în actul creării), în procesul de readucere în planul conștiinței a straturilor sufletești din zona subconștientului, Virgil Tănase recurge asemenea lui Kafka la **“o imaginație generatoare de metafore onirice.”** [11]

Scriitura lui Tănase se pliază *pe specificul nu atât al genului, cât pe fluiditatea evanescentă a mișcării oniriste, ilustrează atingerea unei autentice maturități și măiestrii artistice.* De altfel, onirismul se sustrage analizelor realului trăind fundamental într-o singură dimensiune, aceea a esteticii și, fiind vorba despre literatură, a stilului. [12] Virgil Tănase refuză să se asimileze întru totul tentației modernismului care înlocuiește substanța cu vizibilitatea, durabilul cu surprinzătorul – argumentând judicious că marii scriitori nu au făcut parte dintr-un program de „marketing cultural”: niciunul din marii înnoitori ai literaturii ultimelor secole n-a căutat să „revoluționeze” formele literare: nici Diderot (primul care „destructurează” romanul), nici Balzac (care-i schimbă logica), nici Proust, nici Kafka, nici Tolstoi sau Dostoievski sau Faulkner sau, mai nou, romancierii sud americani. Când scria, la Alger, *L'Étranger*, romanul francez cel mai vândut azi în lume, Albert Camus nu se preocupa câtuși de puțin de „moda” literară – și se întreba, de altfel, dacă această carte va fi publicată vreodată. Toți acești scriitori au țâșnit din sânul unor literaturi naționale care evoluau firesc[13]

Cu o intuiție artistică de invidiat, Virgil Tănase realizează prin mixtura de stilistic și lingvistic o adevărată metaforă narativă. Prozator trecut prin experiențele anilor '50, '60, adică anii Noului roman, caută să elucideze prin intermediul unor împletituri epice labirintice, misterul care a condus la sudarea mai multor destine posibile de aceeași individualitate. Dincolo de dialogul în care se reiterează cuvântul lămuritor, specific scriitorului oniric, remarcăm starea. Se pare că cele două ipostaze, exilul și autoexilul, conlucrând armonios, au fertilizat tematic literatura lui Virgil Tănase.

Note finale:

[1] „Nu cred că intelectualii răscolesc lumea și fac istorie“ | Observator Cultural

[2] Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literature diasporei și a disidenței*, Editura Libra, București, 1999, p. 5.

[3] Eugen Simion, *Convorbiri cu Virgil Tănase*, *Caiete critice*, 10, (312), 2013, p.13 .

[4] Ibidem, p.11.

[5] Nicoleta Ifrim, *Memorie și istorie în narațiunea identitară: România mea - Virgil Tănase sau confesiunile unui „indezirabil*, *Caiete Critice*, 1, (303), 2013, p. 38.

[6] Carmen Mușat, *Strategiile subversiunii, Descriere și narațiune în proza postmodernă românească*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002 p.123.

[7] Nicoleta Sălcudeanu, *Patria de Hârtie. Eseu despre exil*, Editura Aula, 2003, p.125

[8] Eugen Simion, *Convorbiri cu Virgil Tănase*, p.13.

[9] Ibidem, p.14.

[10] Virgil Tănase, *Ils refleurissent, les pommiers sauvages*, p.125: „Dumnezeule, îmi spuneam eu, dacă a fost într-adevăr necesar ca eu să vin pe lume, de ce nu mi-ai acordat privilegiul de a fi altceva decât un om? și dacă nu meritam să fiu un arbore sau un licurici, de ce nu mi-ai dat măcar viața unui animal, a unui dintre acei lupi, având ca drapel sângele lor răspândit pe zăpadă? De ce a trebuit să mă nasc printre cele mai demne de dispreț ființe din lume?...” (traducerea mea)

[11] Radu Enescu, *Franz Kafka*, monografie, ediția a II-a, Editura pentru Literatură Universală, 1968, p. 164.

[12] Caiete critice, Lucian Chișu, Agonie fără extaz, *Caiete critice*, 10, (312), 2013 p. 40.

[13] Eugen Simion, *Convorbiri cu Virgil Tănase*, p.28.

Referințe bibliografice

Chișu, Lucian, Agonie fără extaz, *Caiete critice*, 10, (312), 2013.

Enescu, Radu, *Franz Kafka*, monografie, ediția a II-a, Editura pentru Literatură Universală, 1968.

Glodeanu, Gheorghe, *Incursiuni în literatură diasporică și a disidenței*, Editura Libra, București, 1999.

Ifrim, Nicoleta, *Memorie și istorie în narațiunea identitară: România mea - Virgil Tănasesau confesiunile unui „indezirabil*, *Caiete Critice*, 1, (303), 2013.

Simion, Eugen, *Convorbiri cu Virgil Tănase*, *Caiete critice*, 10, (312), 2013.

Mușat, Carmen, *Strategiile subversiunii, Descriere și narațiune în proza postmodernă românească*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002.

Sălcudeanu, Nicoleta, *Patria de Hârtie. Eseu despre exil*, Editura Aula, 2003.

Șimonică, Ovidiu, Interviu cu Virgil TĂNASE, *Observator Cultural*, 16-10-2015, Nr. 794.